

Perubahan Politik Negeri Terengganu: Kajian Kes Di Kawasan DUN Bukit Besi, Dungun, Terengganu

Terengganu political changes: A case in the area of DUN Bukit Besi, Dungun, Terengganu

Farah Farhana Zulkefli &
¹Junaidi Awang Besar

Program Geografi
Pusat Kajian Pembangunan, Sosial dan Persekitaran
Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan
Universiti Kebangsaan Malaysia

Correspondence: ¹jab@ukm.edu.my

ABSTRAK

Pilihan Raya Umum (PRU) tahun 2018 telah menyaksikan berlakunya perubahan politik dengan kejayaan PAS menawan kembali negeri Terengganu selepas memenangi 22 kerusi DUN. Senario ini tidak asing lagi dalam pemerintahan negeri Terengganu kerana ia sering bertukar ganti sejak dahulu lagi hinggalah kini yang hanya melibatkan persaingan sengit antara PAS dan BN sahaja. Justeru itu, adalah menjadi tujuan penulisan ini untuk mengkaji perubahan politik negeri Terengganu di kawasan DUN Bukit Besi. Kajian ini menggunakan kaedah pengumpulan data berdasarkan kepada soal selidik terhadap 50 orang responden, temu bual, pemerhatian lapangan, kajian perpustakaan dan kajian atas talian. Data yang diperolehi telah dianalisis dengan menggunakan perisian Statistical Package for Social Science (SPSS) versi 18.0 yang dipersembahkan data bentuk jadual dan rajah. Hasil kajian mendapati bahawa sumber maklumat politik yang paling dipercayai responden adalah media cetak dan media elektronik. Seterusnya, keinginan responden melakukan perubahan politik disebabkan oleh kejayaan PAS, isu dalaman negeri, isu negara dan perubahan sokongan. Dapatan kajian juga mendapati senario politik semasa menunjukkan berlakunya kerjasama BERSATU-PAS dalam pembentukan PN Terengganu dan kerapuhan kerjasama UMNO-PAS dalam Muafakat Nasional. Kesimpulannya, diharapkan kajian ini dapat meningkatkan ilmu pengetahuan, sebagai data tambahan di samping dapat dijadikan sebagai panduan serta rujukan kepada pihak yang terlibat.

Kata kunci: *Perubahan politik, sumber maklumat, kejayaan PAS, perubahan sokongan, senario politik*

ABSTRACT

The 2018 General Election (GE) has seen political changes with the success of PAS in recapturing Terengganu after winning 22 state seats. This scenario is no stranger to the Terengganu state government because it has often changed from time immemorial to the present which only involves fierce competition between PAS and BN. Therefore, the purpose of this writing is to study the political changes in Terengganu in the Bukit Besi state constituency. This study uses data collection methods based on questionnaires to 50 respondents, interviews, field observations, library research and online research. The data obtained were analyzed using Statistical Package for Social Science (SPSS) version 18.0 which presented data in the form of tables and diagrams. The results of the study found that the most trusted sources of political information of the respondents were print media and electronic media. Next, the respondents' desire to make political changes was due to the success of PAS, internal state issues, national issues and changes in support. The findings of the study also found that the current political scenario shows the occurrence of BERSATU-PAS cooperation in the formation of PN Terengganu and the fragility of UMNO-PAS cooperation in Muafakat Nasional. In conclusion, it is hoped that this study can improve knowledge, as additional data as well as can be used as a guide and reference to the parties involved.

Keywords: Political change, sources of information, PAS success, support change, political scenario

1. Pengenalan

Pilihan Raya Umum (PRU) pada tahun 2018 telah menyaksikan perubahan politik paling bersejarah buat negara Malaysia. Umumnya, perubahan politik terjadi apabila adanya pertukaran kerajaan kepada parti pembangkang ataupun hilangnya kuasa kerajaan untuk mendapatkan sokongan majoriti. Sememangnya, perubahan politik ini merupakan suatu keperluan asas yang merupakan inti pati dalam menjadikan pembudayaan politik menjadi lebih baik dari yang sebelumnya. Hasil keputusan PRU-14 menunjukkan Pakatan Harapan (PH) telah memperoleh kemenangan untuk menerajui pemerintahan negara walaupun hanya mampu bertahan sehingga 22 bulan sahaja. Percaturan kuasa Melayu menjadi asbab jatuhnya kerajaan PH kerana terlalu banyak memberikan kuasa kepada etnik minoriti (Zachary Abuza 2020). Bahkan, Terengganu juga turut mengalami situasi yang sama apabila Parti Islam Se-Malaysia (PAS) telah berjaya menawan kembali pemerintahan negeri daripada Barisan Nasional (BN) dengan kemenangan 22 kerusi DUN pada PRU yang lalu.

Menariknya, senario perubahan politik ini telah terjadi sejak dahulu lagi yang hanya melibatkan persaingan antara PAS dan BN sahaja. Pembentukan budaya berpolitik masyarakat Terengganu yang homogen menjadikan PAS dan BN sebagai pilihan utama kerana majoriti penduduknya adalah berbangsa Melayu dan beragama Islam. Zuklifli Sulong (1994), melihat kepada persamaan masyarakat Terengganu dengan Kelantan menunjukkan mereka tidak mudah terikat dengan mana-mana parti politik. Hal ini telah menjadikan Terengganu sebagai negeri pilihan yang amat menarik sekali untuk dikaji. Justeru itu, objektif kajian ini dilakukan adalah untuk mengetahui sumber maklumat semasa responden, faktor perubahan politik negeri Terengganu dan senario politik semasa di kawasan DUN Bukit Besi, Dungun, Terengganu.

2. Tinjauan Literatur

2.1 *Politik pilihan raya luar negara*

Bappaditya (2014), menjelaskan bahawa dua masalah utama dalam sistem pilihan raya India adalah kos perbelanjaan dan peningkatan kriminalisasi politik melibatkan calon yang memiliki rekod jenayah. Analisis kajian mendapati 36 731 calon yang bertanding bagi pilihan raya di peringkat Lok Sabha atau Majlis dalam tempoh 5 tahun terakhir didapati satu pertiga daripada mereka terlibat dengan beberapa tuduhan jenayah dan perbelanjaan yang dikeluarkan pada PRU 2009 adalah melebihi kos perbelanjaan PRU di Amerika Syarikat (AS).

Umaimah Wahid (2015), dalam kajiannya mendapati bahawa perkembangan penggunaan internet merupakan faktor penyebab utama berlakunya perubahan politik di wilayah Gampong Aceh, Indonesia. Beliau mendapati implikasi penggunaan internet seperti media baru telah memberi tindak balas serta sifat interaktif sosial antara pengguna.

Budi Pramono (2017), dalam kajiannya di Indonesia telah menyaksikan bahawa negara autokratik menjadikan nilai keagamaan sebagai asas dalam pentadbiran negara. Kajian ini berkenaan dengan eksploitasi perubahan politik dan komponen yang digunapakai dalam konteks perkembangan politik membuktikan bahawa faktor agama telah memberi kemajuan yang baik kepada sistem politik negara.

2.2 *Politik pilihan raya Malaysia*

Badrul Azmier, Mujibu Muis & Zaliha Husin (2010), berpendapat bahawa tsunami politik pada Mac 2008 merupakan titik permulaan dalam mengubah landskap politik negara. Hasil keputusan PRU 2008 menunjukkan ramai pengundi memihak kepada Pakatan Rakyat dan pengaruh agama semakin hilang peranannya. Hal ini kerana pengundi lebih memilih pendekatan secara lembut berbanding radikal.

Samsudin Rahim (2010), analisis keputusan PRU-12 menunjukkan buat pertama kalinya BN telah gagal menguasai kerajaan di lima buah negeri serta tidak berjaya memperoleh majoriti dua pertiga dalam Parlimen Persekutuan. Beliau mendapati isu yang telah dibangkitkan dalam kempen pilihan raya dan pengaruh internet dalam kalangan pengundi muda merupakan faktor utama mereka memihak kepada Pakatan Rakyat.

Cheung (2014), mendapati bahawa impak PRU-13 telah menyaksikan bahawa sentimen etnik merupakan faktor utama penyumbang kemenangan kepada sesebuah parti. Meskipun unsur etnik merupakan elemen terpenting dalam pilihan raya namun ia belum cukup membuktikan bahawa politik Malaysia berteraskan kepada etnik. Dengan itu, Kerajaan Pakatan Rakyat berpontensi untuk mempelbagaikan budaya politik seperti di Pulau Pinang.

Muhamad Nazdri (2018), analisis kegagalan BN pada PRU 2018 mendapati bahawa kerjasama strategik parti pembangkang bersama Tun Dr. Mahathir bagi memperkuatkan parti Bersatu dan Warisan telah membuahkan hasil. Kegagalan BN juga disebabkan oleh adanya perpecahan dalaman elit pemerintah, kewujudan isu-isu besar, kemajuan teknologi ICT dan pembentukan masyarakat yang berpengetahuan tinggi.

2.3 Politik pilihan raya di negeri Terengganu

Amer Saifude, Mohammad Redzuan & Zulkarnain (2010), tumpuan kepada Pilihan Raya Kecil (PRK) Parlimen Permatang Pauh, Kuala Terengganu dan Bukit Gantang selepas PRU 2008 mendapati pola pengundian di ketiga-tiga Parlimen ini lebih memihak kepada pembangkang iaitu PKR dan PAS. Analisis kajian mendapati peralihan corak pengundian pengundi muda yang relatif dan sangat cenderung untuk melakukan perubahan merupakan punca kekalahan Kerajaan BN.

Junaidi Awang dan Mazlan Ali (2016), dalam kajiannya mendapati fenomena kebalikan sokongan pengundi Melayu kepada BN/UMNO tidak terkesan di Terengganu sebaliknya hampir meruntuhkan BN pada PRU-13. Keputusan tipis kerusi DUN 17-15 berpunca daripada kesilapan dan percaturan calon BN yang tidak disukai ramai di samping adanya pengaruh pendakwah terkenal Ustaz Azhar Idrus telah menarik pengundi untuk menyokong PAS. Keputusan PRU-13 mendapati hampir kesemua kawasan DUN menyaksikan penurunan undian kepada BN.

Ridhuan et al. (2017), dalam kajiannya mengenai penilaian pandangan masyarakat terhadap BN, PAS, PKR, AMANAH dan BERSATU. Analisis kajian dijalankan bagi mengenalpasti hubungan persepsi terhadap kewibawaan parti politik dengan isu politik kepartian dalam kalangan 100 orang responden daripada program Muktaqa Ilmuan dan Profesional Terengganu. Setiap pilihan yang dikemukakan berkaitan dengan realiti kehidupan sebenar serta penerimaan dan tindak balas sosio-budaya kehidupan yang melibatkan parti politik terbabit.

Ilyas Abdullah (2020), dalam tesis PhD beliau menyimpulkan bahawa budaya politik Terengganu sebelum PRU-10 telah menyaksikan sokongan pengundi terhadap UMNO-BN begitu kukuh dan dominan kerana adanya faktor pembangunan. Namun pada pasca PRU-10, prinsip keadilan sosial pula mempengaruhi budaya politik Terengganu.

3. Metodologi dan Kawasan Kajian

3.1 Tata cara pengumpulan data

Kajian ini menggunakan dua kaedah pengumpulan data iaitu data primer dan data sekunder. Data primer dikumpulkan menerusi edaran soal selidik, temu bual dan pemerhatian lapangan. Bagi mendapatkan maklumat daripada 50 orang responden, pengkaji telah mengedarkan borang soal selidik kepada 25 orang responden di kawasan bandar Bukit Besi dan 25 orang responden di kawasan luar bandar iaitu Al-Muktafi Billah Shah (AMBS). Soalan yang dikemukakan dalam borang soal selidik tersebut adalah berbentuk terbuka dan tertutup.

Selain itu, kaedah temu bual dilakukan bagi memperoleh maklum balas daripada setiap informan mengenai kajian yang dijalankan. Soalan temu bual yang disediakan adalah berbentuk terbuka serta memerlukan pendapat daripada informan. Pemilihan informan ini berdasarkan penglibatan aktif informan dalam kegiatan politik di DUN Bukit Besi, Parlimen Dungun. Menerusi temu bual ini pengkaji telah menemu bual empat orang informan yang mana setiap lokasi temu bual adalah berbeza seperti di pejabat DUN dan pusat khidmat masyarakat.

Seterusnya, kaedah pemerhatian lapangan merupakan teknik penyelidikan yang paling banyak digunakan oleh para pengkaji. Pemerhatian lapangan yang digunakan adalah berdasarkan kepada dua kaedah iaitu pemerhatian penglibatan dan pemerhatian temu bual. Pemerhatian yang dilakukan adalah berdasarkan kepada perubahan politik, ekonomi, pembangunan setempat dan penglibatan wakil rakyat di kawasan kajian.

Bukan itu sahaja, pengkaji juga menggunakan data Statistik Pengundi bagi mendapatkan maklumat berdasarkan kepada aspek kaum, jantina dan umur. Aspek kaum meliputi kaum Melayu, Cina, India, Bumiputera Sabah, Bumiputera Sarawak, Orang Asli dan lain-lain, manakala aspek umur adalah daripada umur 21 tahun hingga 90 tahun ke atas mengikut Daerah Mengundi di DUN Bukit Besi. Manakala, rujukan daripada *score sheet* keputusan PRU 2018 adalah berdasarkan bahagian pilihan raya negeri N.25 Bukit Besi.

Disamping itu, pengumpulan data sekunder boleh didapati daripada sumber bertulis dan sumber yang sedia ada daripada terbitan kerajaan ataupun agensi tertentu. Terdapat dua kaedah yang telah dilakukan bagi mengumpulkan data sekunder menerusi kajian perpustakaan dan kajian atas talian. Perpustakaan merupakan tempat paling utama bagi memperoleh data dan maklumat daripada buku, majalah, jurnal, kertas seminar, laporan bulanan dan tahunan kerajaan yang telah disediakan. Perpustakaan Tun Seri Lanang (PTSL) merupakan pustaka yang sering dikunjungi oleh pengkaji dan akhbar yang menjadi rujukan antaranya ialah Utusan Malaysia, Kosmo dan Berita Harian.

Pengkaji mendapatkan maklumat dan membuat rujukan secara online di internet bagi memperoleh maklumat berkaitan kajian politik yang dilakukan. Antaranya adalah melalui laman web yang berkaitan politik pilihan raya, akhbar online, blog, aplikasi *Whatsapp*, *Facebook*, *Instagram*, *Twitter*, *Telegram*, Youtube dan lain-lain. Pengkaji juga membuat pembacaan dan rujukan daripada bahan bacaan secara atas talian seperti *Google Scholar*, *Academia* dan lain-lain.

3.2 Analisis data

Dalam proses penganalisan data, pengkaji menggunakan perisian *Statistics Package for Social Science* (SPSS) versi 18.0 bagi mengambil kira kekerapan dan peratusan daripada 50 borang soal selidik yang telah diedarkan kepada responden. Penggunaan kaedah ini amat memudahkan pengkaji untuk memberi penerangan berdasarkan kajian yang dijalankan agar mudah difahami oleh pembaca. Perisian SPSS ini sememangnya mempunyai banyak kelebihan kerana ia dapat menganalisis pelbagai jenis data serta dapat menghasilkan suatu rumusan data yang ringkas, tepat dan padat. Kesemua data yang telah dianalisis dipersembahkan dalam bentuk jadual dan rajah.

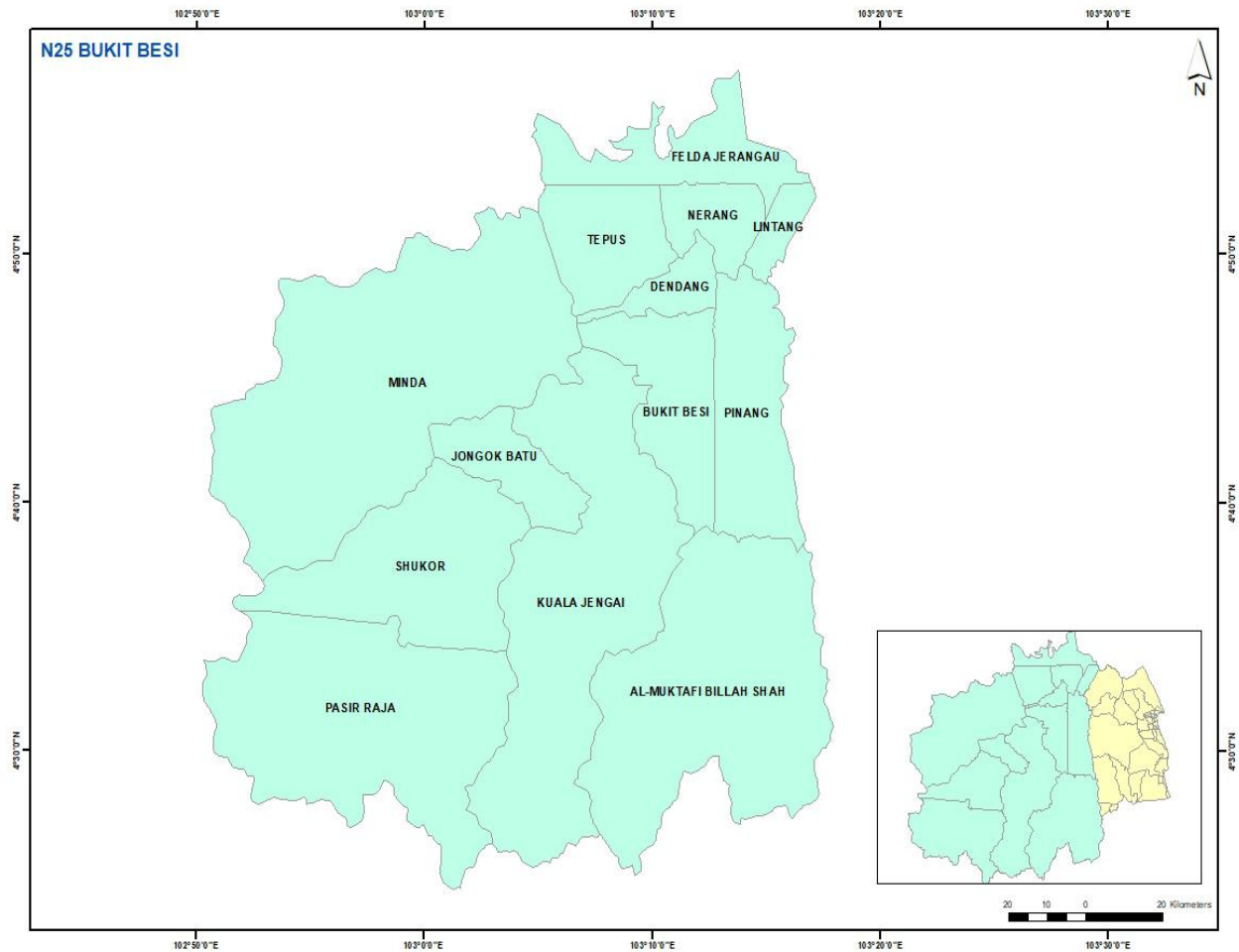
3.3 Kawasan kajian

Bukit Besi merupakan salah sebuah bandar kecil yang terdapat di daerah Dungun, Terengganu. Ia diberi nama bersempena aktiviti perlombongan bijih besi yang terbesar di Asia Tenggara pada abad ke-20. Kegiatan perlombongan bijih besi ini bermula apabila Mr. Kuhara iaitu ahli kaji

bumi dari Jepun telah menjumpai bijih besi yang banyak di kawasan ini. Syarikat Kuhara Mining Ltd bertanggungjawab sepenuhnya bagi menjalankan kegiatan melombong bijih besi secara tidak rasmi semenjak 1927. Kemuncak pengeluaran bijih besi hanya berlaku sekitar tahun 1936 hingga 1940 sahaja. Namun kini, perlombongan bijih besi telah beroperasi semula pada sekitar tahun 2018 yang dikendalikan oleh TBM Minerals Sdn Bhd, Cahaya Ikhtiar Sdn Bhd dan Wahab Wangi Sdn Bhd.

Kedudukan Bukit Besi terletak dalam kawasan wilayah KETENGAH dan juga berada di jajaran lebuhraya Jerangau-Jabor. Bentuk muka bumi di kawasan ini adalah berbukit bukau dan berada di koordinat 4°45' Utara, 103°10' Timur. Kawasan DUN Bukit Besi ini melibatkan tiga mukim iaitu mukim Jengal, mukim Jerangau dan mukim Besol. Majoriti penduduk di kawasan ini adalah berbangsa Melayu dan beragama Islam dengan jumlah penduduknya seramai 12 000 orang. Perkembangan pembangunan kawasan Bukit Besi terlihat sangat jelas dimana terdapat pejabat KETENGAH, pusat pengajian tinggi UITM, sekolah berasrama penuh dan kemudahan infrastruktur yang lain seperti kemudahan kesihatan dan jaringan pengangkutan yang baik. Kawasan ini juga menyediakan kemudahan bas lompat iaitu bas Mara-Liner yang membawa penumpang dari AMBS ke Dungun dan dari AMBS ke Paka.

Sejarah peninggalan perlombongan bijih besi telah meninggalkan beberapa artifak yang mampu menjadi aset dalam industri pelancongan. Artifak sejarah seperti *chimnye*, *stock pile*, *washing plant/ tin plant*, *crushing plant*, tempat menyimpan bahan letupan dan sebahagian kuarter masih lagi kekal hingga ke hari ini. Tasik Puteri merupakan sebuah tasik buatan manusia yang wujud daripada kegiatan perlombongan bijih besi telah dijadikan sebagai kawasan rekreasi. Tasik ini mempunyai keluasan sebanyak 131 hektar dengan kawasan persekitarannya kira-kira 5 km². Di bahagian tebing tasik ini juga terdapat sebuah padang golf yang diberi nama sebagai Tasik Puteri Golf Club. Kawasan Bukit Besi juga mempunyai keindahan alam semula jadi yang menarik untuk dilawati seperti Hutan Lipur Sungai Chemerong, Sungai Bangan dan Sungai Loh yang terletak di kawasan Hulu Dungun

RAJAH 1. Peta kawasan/bahagian pilihan raya DUN (N.25) Bukit Besi, Dungun, Terengganu
Sumber: Diubahsuai daripada SPR 2018

Berdasarkan Rajah 1, dapat dilihat bahawa DUN Bukit Besi (N25) merangkumi 12 kawasan Daerah Mengundi. ADUN N.25 Bukit Besi bagi PRU-12 (2008) adalah Datuk Din Adam dari Barisan Nasional. Beliau telah memperoleh kemenangan dengan 6 037 undi mengalahkan calon PAS iaitu Nordin bin Othman yang memperoleh 3 545 undi. Pada PRU-13 (2013), calon daripada BN yang bertanding iaitu Roslee bin Daud menang dengan memperoleh 6 966 undi dan mengalahkan calon daripada PAS iaitu Roslan bin Ismail yang memperoleh 4 408 undi. Seterusnya, pada PRU-14 (2018) baru-baru ini, sekali lagi Roslee bin Daud iaitu calon daripada BN telah menang dengan memperoleh 5 770 undi mengalahkan calon daripada PAS iaitu Haji Ghazali Sulaiman yang memperoleh 5 724 undi dan juga calon daripada PKR iaitu Mohammad Arif Arifin yang memperoleh 487 undi. Oleh itu, calon BN hanya menang dengan majoriti 46 undi.

4. Dapatan dan Perbincangan

4.1 Sumber maklumat isu semasa

4.1.1 Sumber maklumat

Dapatan kajian mendapati sebanyak 72 peratus responden telah memilih akhbar Berita Harian sebagai pilihan media cetak utama. Pemilihan akhbar ini adalah bergantung kepada penggunaan bahasa Melayu yang amat memudahkan pembaca bagi memahami setiap perkara yang disampaikan serta ia sangat mengutamakan isu nasional dan trend perkembangan semasa. Sepanjang pelaksanaan PKP, naskah akhbar Berita Harian adalah paling laris dijual di Terengganu (Baharom Bakar 2020).

Selain itu, media elektronik merupakan medium penyampai yang bertujuan untuk menyalurkan segala maklumat menerusi penggunaan alat teknologi moden seperti radio dan televisyen. Melihat kepada dapatan kajian sebanyak 88 peratus responden gemar menonton Tv3 bagi mendapatkan sumber maklumat semasa. Hal ini kerana Tv3 merupakan saluran televisyen komersial yang digunakan sebagai agen penyebar maklumat-atas-ke-bawah untuk menyampaikan ideologi oleh pihak berkuasa dan lebih diyakini responden.

Disamping itu, media sosial telah menjadi platform yang sangat popular dalam kalangan masyarakat kini. Dapatan kajian mendapati penggunaan aplikasi *Facebook* mencatatkan peratusan tertinggi sebanyak 94 peratus. Hal ini kerana hampir dua pertiga daripada penduduk Malaysia menggunakan *Facebook* sebagai agen penyampai dan pengkongsian maklumat serta penggunaanya melonjak tinggi apabila tibanya musim pilihan raya (Zainuddin Isa 2018).

Sumber maklumat lain merujuk kepada sumber yang boleh didapati oleh ahli keluarga, jiran, guru, rakan sekerja, ceramah/kempen dan maklumat yang diperolehi selain daripada media cetak, media elektronik serta media sosial. Dapatan kajian menunjukkan bahawa 80 peratus responden memilih ahli keluarga sebagai agen penyampai maklumat. Ini kerana ahli keluarga mempunyai peranan yang besar untuk mempengaruhi responden dalam membuat sesuatu keputusan.

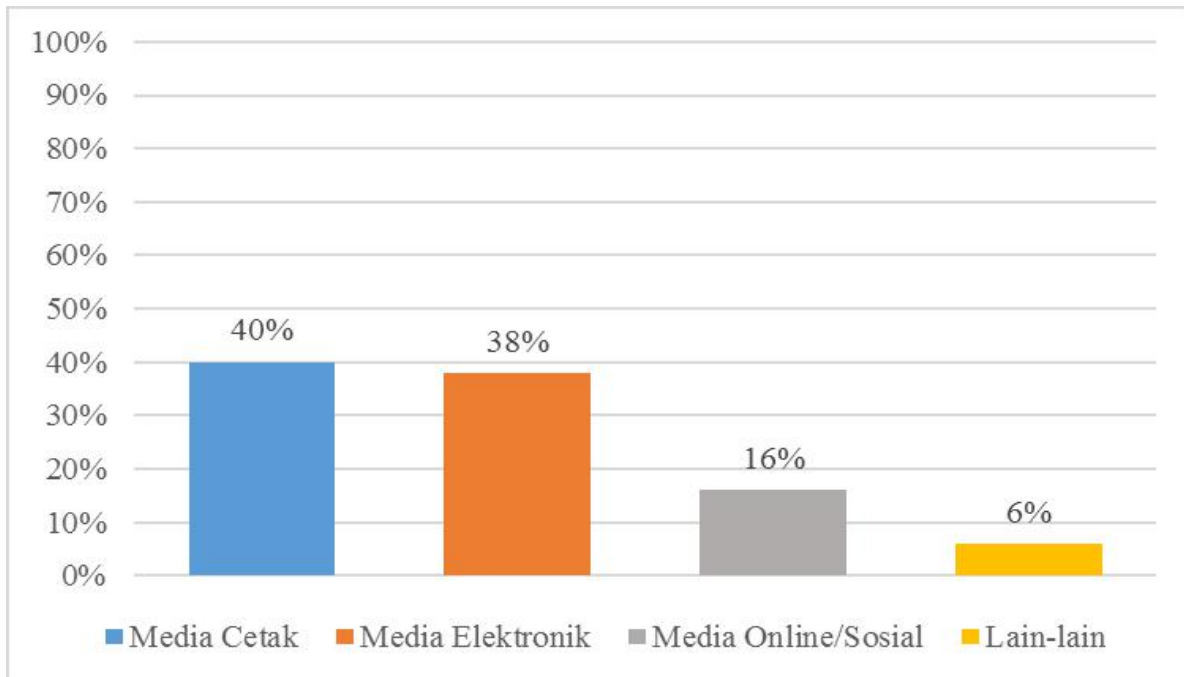
4.1.2 Sumber maklumat yang paling dipercayai

Dapatan kajian mendapati media cetak merupakan sumber maklumat yang paling dipercayai responden. Dengan 40 peratus responden mempercayainya, media cetak merupakan saluran penyampai yang sangat dominan digunakan sejak dahulu lagi. Umumnya, maklumat yang disalurkan menerusi media cetak banyak membangkitkan isu politik seperti The Star, Harakah, Suara Keadilan dan China Press. Dengan itu, responden lebih mudah mendapatkan maklumat politik serta kandungan maklumat yang sahih dan amat mudah untuk difahami (Sahrul Nazmi & Ong 2016).

Selain itu, sebanyak 38 peratus responden mempercayai media elektronik sebagai sumber maklumat semasa. Hal ini kerana media elektronik seperti saluran televisyen dan radio banyak digunakan oleh golongan tua disebabkan sejak dahulu lagi mereka lebih terdedah menggunakan media ini untuk mendapatkan maklumat dan isu-isu semasa. Penyampaian maklumat yang dilakukan secara lansung dan visual amatlah dipercayai oleh responden.

Seterusnya, media sosial mencatatkan peratusan kedua terendah dengan 16 peratus responden mempercayainya. Kemerosotan nilai kepercayaan ini boleh dikaitkan dengan adanya penyebaran maklumat palsu yang meluas di media sosial. Tindakan sesetengah pihak yang sengaja menggunakan media sosial untuk menyebarkan maklumat palsu akan mewujudkan persepsi negatif kepada seseorang individu bahkan ia amat memberi kesan yang besar kepada pemimpin-pemimpin politik. Kebimbangan responden terhadap penyebaran maklumat yang kurang sahih di media sosial menyebabkan peratusan untuk mereka mempercayainya adalah rendah.

Manakala, peratusan terendah adalah sumber maklumat lain dengan 6 peratus responden mempercayainya. Ini kerana sebaran maklumat melalui jiran, ahli keluarga, pemimpin dan sebagainya berkemungkinan besar tidak benar kerana dikhuatiri adanya isu yang ditokok tambah bagi menjadikan sesuatu perbualan menjadi lebih menarik. Justeru itu, sikap masyarakat sebegini amat dibimbangi responden kerana mereka mampu mempengaruhi pendengar yang lain untuk mempercayainya.

RAJAH 2. Sumber maklumat yang paling dipercayai
Sumber: Soal selidik 2020

Kaedah temu bual secara bersemuka bersama informan telah dilakukan mengenai soalan berkenaan “Antara sumber maklumat daripada media cetak, media elektronik, media alternatif/sosial dan lain-lain, yang manakah paling dirujuk oleh pengundi di kawasan anda? Mengapa? Berdasarkan temu bual dengan Ustaz Ghazali Sulaiman (Bekas Calon PAS, kawasan DUN Bukit Besi PRU 2018), beliau menyatakan bahawa:

“Rekod PRU 2018 menunjukkan hampir 3 000 pengundi luar yang mana rata-ratanya adalah pengundi muda telah menggunakan media cetak sebagai rujukan utama. Ia jelas menunjukkan daripada 30 peratus daripada kalangan pengundi muda di kawasan ini lebih mempercayai media cetak sebagai rujukan utama bagi memperoleh sumber maklumat politik.”

(Ustaz Ghazali Sulaiman, 2 Disember 2020)

Manakala, temu bual bersama YB Roslee Daud (ADUN Bukit Besi) pula, beliau menyatakan bahawa:

“Kebiasaannya, golongan muda di kawasan ini memperoleh dan menggunakan maklumat menerusi media elektronik dan media cetak. Namun begitu, bagi penduduk yang menetap di kawasan pedalaman contohnya mukim Jengal memperoleh maklumat menerusi penyampaian oleh pemimpin setempat. Menurut beliau, pendekatan secara bersemuka dengan penduduk adalah lebih berkesan bagi menyampaikan dan menyebarkan maklumat berkaitan politik dan isu-isu semasa.”

(YB Roslee Daud, 30 November 2020)

4.2 Faktor perubahan politik negeri Terengganu

4.2.1 Faktor berlakunya perubahan politik negeri Terengganu pada PRU-14, 2018 iaitu kejayaan PAS menawan DUN Terengganu dan berjaya membentuk Kerajaan Negeri

Arus ‘tsunami hijau’ yang mabadai negeri Pantai Timur terutamanya di negeri Terengganu telah memperlihatkan bahawa unsur agama dan kaum masih lagi dominan. Ideologi PAS yang memperjuangkan Islam dilihat sebagai salah satu pilihan yang unggul bagi orang Melayu-Islam, dimana responden berpendapat bahawa dasar perjuangan PAS memberi impak yang positif kepada rakyat di Negeri Terengganu. Dapatan kajian ini selaras dengan kajian oleh Helmi Sabtu (2016) yang menyatakan bahawa kini orang Melayu sudah meletakkan kepercayaan yang tinggi kepada PAS, dimana perolehan undi di negeri Kelantan, Kedah dan Terengganu mungkin tidak mempunyai masalah kerana majoriti rakyatnya adalah berbangsa Melayu dan beragama Islam.

Selain itu, dengan 20 tawaran manifesto yang dibentangkan oleh Dato’ Seri Tuan Guru Haji Abdul Hadi Awang telah membuktikan bahawa PAS telah berjaya mempengaruhi rakyat bagi meraih undi. Gerak kerja PAS selama tiga tahun memerintah negeri Terengganu menunjukkan bahawa sebanyak 85 peratus daripada manifesto yang dijanjikan semasa PRU-14 telah dilaksanakan dan ada sebahagian manifesto masih dalam proses pelaksanaan. Antara manifesto yang telah dilaksanakan oleh PAS adalah mengembalikan semula tanah yang dirampas oleh BN, membuka permohonan tanah baru dengan geran kekal, kelayakan rakyat berumur 21 tahun ke atas untuk mendapatkan lot tanah, karnival kahwin percuma, kelayakan pencen rakyat kepada warga emas dan peruntukan caj wad kelas 3 percuma di seluruh hospital kerajaan.

Berdasarkan temu bual dengan YB Ustaz Wan Hassan Mohd Ramli (Ahli Parlimen Dungun), beliau menyatakan bahawa:

“Manifesto yang ditawarkan oleh PAS agak menarik kepada pengundi pada masa PRU-14. Tawaran itu menjadi salah satu sebab mengapa PAS berjaya di Terengganu dan selepas itu

pembentukan Kerajaan Negeri menunjukkan banyak manifesto telah dilaksanakan sejak tahun 2018 hinggalah kini. Menjelang pilihan raya akan datang, pelbagai kajian telah dirangka dan dibuat bagi menjayakan lagi pelaksanaan manifesto.”

(YB Ustaz Wan Hassan Mohd Ramli, 10 Januari 2021)

4.2.2 *Pembawaan faktor dalaman seperti isu negeri Terengganu kepada perubahan politik di negeri Terengganu*

Berdasarkan kepada analisis kajian yang dijalankan mendapati 92 peratus responden bersetuju bahawa isu pembawaan faktor dalaman telah menyebabkan berlakunya perubahan politik di negeri Terengganu.

Bersandarkan kepada sentimen berkumpulan, amalan berpuak tidak lagi asing dalam mana-mana parti politik. Dengan adanya krisis kepuakan, budaya perebutan kuasa sesama sendiri akan berlaku kerana adanya sifat ketamakan dan kegelojohan dalam kalangan ahli politik. Contohnya, mana-mana ahli politik yang terlibat dengan dakwaan mahkamah atau kehilangan kuasa akan semakin dijauhi. Bahkan dapatan kajian ini dapat diperkukuhkan lagi dengan kajian oleh Awang Jabar (2006), yang menyatakan bahawa faktor kekalahan UMNO pada PRU-10 berlaku kerana adanya isu kepuakan. Menerusi skandal rasuah Menteri Besar Terengganu pada ketika itu telah mendorong rakyat untuk mengundi PAS.

Amalan kronisme dalam kalangan ahli politik telah mendatangkan kesan buruk kepada rakyat dimana hak yang sepatutnya diagihkan kepada rakyat tidak dilaksanakan dengan baik. Sebagai contoh, peruntukan bantuan kepada golongan miskin diagihkan secara tidak adil bahkan segelintir pihak yang rapat dengan pemimpin tersebut turut memperoleh bantuan walaupun mereka sebenarnya tidak layak. Amalan kronisme ini juga menunjukkan sesetengah pemimpin sanggup memberikan kelulusan mudah kepada projek atau tender yang diusahakan oleh ahli keluarga mereka berbanding kepada kontraktor yang mempunyai kemahiran dan berpengalaman. Apabila aspek ketelusan tidak diamalkan dalam kalangan ahli politik ini akan menyebabkan rakyat mula muak sehinggakan mereka sanggup menjatuhkan pemimpin tersebut dengan memberi undian kepada parti pembangkang.

4.2.3 *Sumbangan faktor luaran seperti isu negara/nasional kepada perubahan politik di negeri Terengganu*

Berdasarkan kepada analisis kajian mendapati 72 peratus responden yang dipilih bersetuju bahawa sumbangan faktor luaran seperti isu negara memberi kesan ke atas perubahan politik yang berlaku di negeri Terengganu.

Antara sumbangan faktor luaran adalah isu rasuah oleh bekas Perdana Menteri iaitu Dato' Seri Najib. Di mana, keterlibatan Dato' Seri Najib dalam skandal 1Malaysian Development Berhad (1MDB) dilihat mendatangkan impak yang buruk kepada kejatuhan Najibnomics dengan terhakisnya legitimasi beliau. Di samping isu ini dianggap sebagai penyumbang utama jatuhnya kerajaan BN pada PRU yang lalu. Bahkan, isu ini turut dilabel sebagai aktiviti penggelapan wang haram yang paling hangat diperkatakan dalam sejarah politik negara. Kredibiliti Dato' Seri Najib yang mula dipersoalkan telah menimbulkan kecurigaan kepada banyak pihak walaupun beliau

belum disabitkan dengan mana-mana kesalahan rasuah. Dengan timbulnya isu ini, pengundi mula mengubah pilihan untuk mengundi parti yang lebih bersih dan mempunyai pemimpin yang bebas daripada kegiatan rasuah.

Dengan kembalinya Tun Dr. Mahathir dalam arena politik di Malaysia pada tahun 2016 menerusi penubuhan parti BERSATU menunjukkan berlakunya perpecahan pola undian pengundi Melayu kepada BN dan PAS. Walau bagaimanapun, perpecahan ini membuktikan bahawa kemunculan Tun Dr. Mahathir tidak memberi apa-apa gangguan kepada pengundi di Terengganu. Hal ini kerana hanya PAS dan BN sahaja yang mampu mendominasi pemerintahan di Terengganu kerana majoriti penduduknya adalah berbangsa Melayu bahkan ancaman PH tidak menjejaskan kedua-dua parti tersebut. PH sedia maklum menyatakan bahawa kekuatan sokongan pengundi Melayu ke atas BN dan PAS adalah sukar untuk ditandingi. Dengan itu, kedudukan BN dan PAS di Terengganu dianggap sebagai suatu cabaran yang sengit kepada PH (Malaysiakini 2018).

4.2.4 Faktor umum perubahan sokongan pengundi di Terengganu daripada BN kepada PAS dalam PRU-14, 2018

Sememangnya tidak dinafikan lagi bahawa sokongan pengundi sangat penting dalam sesebuah pilihan raya. Dengan adanya faktor-faktor yang mempengaruhi sokongan pengundi, perubahan terhadap pola pengundian juga berlaku di mana ia telah menyaksikan kemenangan PAS di Terengganu.

JADUAL 1. Faktor umum perubahan sokongan pengundi di Terengganu daripada BN kepada PAS dalam PRU-14, 2018

Bil.	Faktor umum perubahan sokongan pengundi di Terengganu daripada BN kepada PAS dalam PRU-14, 2018	Persetujuan (%)				
		Sangat setuju	Setuju	Tidak Pasti	Sangat tidak setuju	Tidak setuju
1.	Pengaruh media sosial seperti facebook, twitter, youtube dan lain-lain	18	44	20	6	12
2.	Peranan penceramah agama atau ustaz pro-PAS	20	42	28	2	8
3.	Ingin tukar pemerintahan	38	40	12	2	8
4.	Dapat menggantikan UMNO untuk membela seterusnya memartabatkan agama Islam dan bangsa Melayu	36	36	18	4	6
5.	Isu yang dicanangkan pihak PAS mudah difahami rakyat	24	36	26	2	12
6.	Pendekatan PAS yang sederhana dan mesra rakyat	32	34	14	6	14
7.	Kelemahan BN (kepimpinan dan masalah ekonomi)	28	32	30	2	8
8.	Manifesto PAS yang dilihat menguntungkan rakyat	28	32	26	2	12

9.	Penerapan budaya berpolitik baru iaitu Budaya Politik Matang dan Sejahtera (BPMS) oleh PAS	24	30	36	4	6
10.	Jentera PAS yang mantap dan tersusun	28	28	24	8	12
11.	Sentimen negatif bahawa undi PH atau PKR = undi DAP yang anti Islam dan anti Melayu	32	28	28	0	12
12.	Program PAS pra PRU-14 seperti PAS ganti UMNO dan lain-lain	30	24	34	4	8
13.	PAS ianggap parti ‘bersih’ dan ‘kelihatan bersih’ kerana tiada kes rasuah yang disiasat SPRM terhadap parti tersebut berbanding pemimpin BN dan PH	34	22	26	6	12
14.	Tekad untuk menjatuhkan BN	18	16	40	8	18

Sumber: Soal selidik 2020

Faktor umum berlakunya perubahan sokongan pengundi daripada BN ke PAS iaitu ‘Pengaruh media sosial seperti *Facebook, Twitter, Youtube* dan lain-lain’ mencatatkan nilai peratusan tertinggi dengan 44 peratus responden bersetuju. Hal ini kerana, sebarang maklumat yang sering dimuat naik oleh sesebuah parti politik akan lebih mudah mempengaruhi pengundi. Kandungan atau kata-kata yang bersifat pujukan dan rayuan akan meningkatkan semangat serta minat seseorang individu seterusnya mempengaruhi pilihan pengguna media sosial.

Selain itu, pernyataan ‘Peranan penceramah agama atau ustaz pro-PAS’ mencatatkan nilai sebanyak 42 peratus. Penampilan personaliti penceramah atau ustaz yang terkenal di media sosial mahupun media massa menunjukkan PAS melakukan tindakan yang bijak bagi menarik pengundi. Dengan adanya pengaruh penceramah dan ustaz pro-PAS, mereka akan lebih mudah mempengaruhi pengikutnya untuk mengundi parti yang disokongnya. Tambahan lagi, jika ada sebilangan penceramah atau ustaz yang terkenal menceburkan diri untuk turut sama bertanding dalam pilihan raya, maka perolehan undi untuk PAS akan lebih banyak.

Seterusnya, dapatan kajian mendapati 40 peratus responden bersetuju dengan pernyataan ‘Ingin tukar pemerintahan’. Hal ini jelas membuktikan bahawa rakyat kini mula sedar akan kuasa dan hak mereka terhadap penentuan kepada tampuk pemerintahan yang mampu mendengar keluhan rakyat dan mentadbir sesebuah kerajaan mengikut kesesuaian bagi memenuhi segala keperluan rakyat. Sejak PRU yang lalu boleh dikatakan bahawa hampir kesemua rakyat di seluruh peringkat sangat inginkan perubahan terutamanya bagi pembaharuan dalam sistem pengurusan dan pentadbiran negara. Hal ini kerana sudah lebih 50 tahun UMNO menerusi BN telah memerintah negara (Irsyadi Bakar 2020).

4.3 *Perbincangan*

Senario politik semasa negeri Terengganu mendapati PAS dan BERSATU telah berjaya membentuk jawatankuasa Perikatan Nasional (PN) Terengganu secara rasminya pada 22 Mac 2021. Penyertaan PAS dalam PN hanya untuk menyertai PRU-15 kelak sebagai parti kerajaan

bukannya parti pembangkang mengikut undang-undang yang sah secara demokratik (Rohaniza Idris 2021).

Namun begitu, kerjasama antara PAS dan BN dalam Muafakat Nasional mulai rapuh apabila ada sesetengah pihak menyifatkan jalinan kerjasama ini tidak wujud dan tidak membawa apa-apa perubahan ke atas pemeritahan negeri. Dato' Seri Ahmad Said sendiri mengakui bahawa kerjasama Muafakat Nasional tidak berlaku walaupun telah melakukan beberapa pertemuan. Percanggahan yang berlaku antara kedua-dua parti ini menyebabkan gabungan Muafakat Nasional tidak lagi relevan.

5. Rumusan dan Cadangan

Kesimpulannya, politik merupakan suatu bidang ilmu yang amat sukar untuk dikaji kerana tingkah laku pengundi adalah bersifat dinamik dan tidak tetap yang mana ia boleh berubah dengan tiba-tiba sahaja. Aktor politik iaitu pemimpin dan parti politik perlu sedar akan 'kuasa rakyat' yang boleh mengubah keadaan politik mengikut kehendak dan keperluan mereka dalam sekelip mata. Walaupun pemimpin mahupun parti politik boleh melakukan pelbagai strategi menerusi kempen dan tawaran manifesto bagi meraih hati pengundi namun begitu gelombang kuasa rakyat sememangnya tidak dapat dibendung. Justeru itu, semua pihak mestilah menerima apa jua keputusan yang diperoleh serta menghormati kehendak dan pilihan rakyat. Hal ini demikian kerana sebagai sebuah negara berdemokrasi, rakyat merupakan penentu pemerintahan negara. Apa yang paling penting diharapkan kajian ini dapat membantu para pengkaji untuk meningkatkan ilmu pengetahuan, menambahkan data tambahan di samping dapat dijadikan sebagai panduan serta rujukan kepada pihak yang terlibat.

Rujukan

- Amer Saifude Ghazali, Mohammad Redzuan Othman & Zulkarnain Abdul Rahman. (2010). Pengundi muda dan Pilihan Raya Kecil Parlimen: Tumpuan kepada Pilihan Raya Kecil Parlimen Permatang Pauh, Kuala Terengganu dan Bukit Gantang. *Sarjana* 25(1): 34-55.
- Awang Jabar. (2006). UMNO Terengganu Dalam Pilihan Raya Umum 2004: Analisis Faktor Dalam dan Luaran Yang Mempengaruhi Kemenangan. Tesis Ijazah Sarjana Sains Kemasyarakatan. Universiti Sains Malaysia.
- Badrul Azmier Mohamed @ Bakar, Mujibu Abd Muis & Zaliha Hj. Husin. (2010). Sejauhmana peranan agama dalam politik Malaysia. *Political Managements and Policies, Seminar on National Resilience*, hlm 393-409.
- Baharom Bakar. (2020). *Berita Harian Online*. BH, Harian Metro laris sejak PKP diistytihar. <https://www.bharian.com.my/berita/wilayah/2020/04/675833/bh-harian-metro-laris-sejak-pkp-diistytihar>. 11 April [16 Januari 2021].
- Bappaditya, M. (2014). Elections in India: Strategic nominations. *Review of Market Integration* 6(1): 8-46.

- Budi Pramono. (2017). Perubahan politik oleh faktor agama. *Jurnal Kajian Politik dan Masalah Pembangunan* 13(1): 1976-1992.
- Cheung, H. R. (2014). Perubahan dari politik etnik kepada politik pelbagai budaya: impak Pilihan Raya Umum 13. Kertas Projek Ijazah Sarjana Pengajian Strategik Universiti Utara Malaysia.
- Ghazali Sulaiman (Calon PAS DUN Bukit Besi). (2020). Perubahan Politik Negeri Terengganu: Kajian Kes di Kawasan Undangan Negeri (DUN) Bukit Besi, Dungun, Terengganu. 2 Disember 2020.
- Ilyas Abdullah. (2020). Transformasi budaya politik Melayu Terengganu: Kajian kes pasca PRU Ke-10. Tesis PhD Sains Politik, Universiti Kebangsaan Malaysia, Bangi, Selangor.
- Irsyadi Abu Bakar. (2020). *Perubahan Angin Politik, Cetus Wajah Baru Negara*. Terengganu: Penerbit Warta Darul Iman.
- Junaidi Awang Besar & Mazlan Ali. (2016). Kebangkitan PAS di Terengganu. Dlm. Muhamad Takiyuddin Ismail, Sity Daud (Editor). *Pilihan Raya Umum Ke-13: Kesenambungan Politik Baharu, Kekentalan Politik Lama*. Sintok, Kedah: Penerbit Universiti Utara Malaysia.
- Malaysiakini. (2018). HARAPAN akui kekuatan BN, PAS di Terengganu. <https://m.malaysiakini.com/news/422430> [27 Febuari 2021].
- Muhamad Helmy Sabtu. (2016). Konflik Antara Ulama dan Prodemokrasi Dalam PAS. Tesis Ijazah Sarjana Muda, Program Politik, Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Muhamad Nadzri Mohamed Noor. (2018). Politik, Pengundi dan Faktor Melayu/Bumiputera: Analisis Terhadap Kegagalan Barisan Nasional Dalam PRU 2018. *Jebat* 45(2): 368-408.
- Ridhuan Tee Abdullah, Fadzli Adam, Rahimah Embong, Mohamed Anwar Omar, Hanif Md Lated @ Junid & Siti Khatijah Yasin. (2017). Persepsi golongan ilmuan dan profesional terhadap parti politik di Terengganu. *Proceeding of International Conference of Empowering Islamic Civilization*, hlm. 367-371.
- Rohaniza Idris. (2021). *Berita Harian Online*. PRU-15: PAS Mahu Sertai Kerajaan Bukan Pembangkang. <https://www.bharian.com.my/berita/nasional/2021/03/800258/pru-15-pas-mahu-sertai-kerajaan-bukan-pembangkang>. 25 Mac. [28 April 2021].
- Roslee Daud (ADUN Bukit Besi). (2020). Perubahan Politik Negeri Terengganu: Kajian Kes di Kawasan Dewan Undangan Negeri (DUN) Bukit Besi, Dungun. Terengganu. 30 November 2020.
- Samsudin A. Rahim. (2010). Media, demokrasi dan generasi muda: Analisis keputusan Pilihan Raya Umum Ke-12. *Jurnal Komunikasi* 26(2): 1-15.
- Sharul Nazmi Sannusi & Ony Yi Min. (2016). Strategi pemilihan berita halaman hadapan akhbar berbahasa Melayu dan Cina: Kajian terhadap Berita Harian dan *China Press*. *Jurnal Melayu* 15(1): 14-25.
- Umaimah Wahid. (2015). Perubahan politik dan sosial budaya masyarakat Gampong Aceh di era internet -New Media. *Jurnal Communicate* 1(1): 13-24.
- Ustaz Wan Hassan Mohd Ramli (Ahli Parlimen Dungun). (2021). Perubahan politik Negeri Terengganu: kajian kes di Dewan Undangan Negeri (DUN) Bukit Besi, Dungun, Terengganu. Temu bual, 10 Januari.
- Zachary Abuza. (2020). Berita Benar Online. Kekalutan Politik Malaysia Tumbangkan Pakatan Harapan. 3 Mac. <https://www.benarnews.org/malay/komentar/my-abuza-muhyiddin-200303-03032020184500.html>. 3 Mac [30 Oktober 2020].

- Zainuddin Isa. (2018). *Berita Harian Online*. Antara PRU-14 dan perang media sosial.=
<https://www.bharian.com.my/rencana/komentar/2018/04/406092/antara-pru-14-dan-perang-media-sosial>. 1 April. [17 Januari 2021].
- Zulkifli Sulong. (1994). *Operasi Tawan Terengganu*. Batu Caves, Selangor: Penerbitan Pemuda.